

VAK GYMNASTIEK

DOCENT DRS NICO VAN HORN

LES De 'bola' is rond;
Sport in Indië

Net als in Nederland werd er ook in Indië voor en na de oorlog fanatiek en regelmatig gesport. Over de vooroorlogse sport bij de Indonesiërs is niet veel archiefmateriaal overgebleven. Over de (georganiseerde) sportbeoefening door (Indo-)Europeanen is veel meer bekend en bewaard gebleven.

Lang werd aangenomen dat voetbal – ook in Indië de meest populaire sport – zijn zegetocht begon in Soerabaja in 1895, toen de veertienjarige John Edgar vanuit Singapore een voetbal cadeau kreeg. Maar al in 1893 werd in Batavia de voetbal/cricketclub Rood-Wit vermeld. Door gebrek aan goede en betrouwbare bronnen is dan ook het lastig om aan te geven wanneer precies voetbal voor het eerst in Indië werd gespeeld.

Andere sporten waren al eerder opgedoken, zoals in Makassar, waar tussen 1885 en 1887 een club actief was met cricket, zwemmen, watersport en atletiek. En van nog verder terug, van rond 1820, dateren berichten dat er in Batavia werd gecricket. Door Engelsen natuurlijk.

Daarin ligt trouwens een groot verschil: de sportbeoefening in de Britse koloniën, zoals India, Pakistan, Australië en Canada, kwam veel eerder van de grond dan in de Nederlandse koloniën. Een reden kan zijn dat tot de Eerste Wereldoorlog sport geen prominente plaats kende binnen het Nederlandse onderwijssysteem. Daarbij waren er veel Europeanen in Indië werkzaam op buitenposten of in kleine plaatsen waar amper een voetbalveld, laat staan twee, gevuld kon worden. De ontwikkeling van sport in Indië moeten dan ook gezocht worden in de grotere steden.

Veel Europeanen vonden het veel te warm in de tropen, en ze moesten trouwens ook werken. 's Morgens vroeg zou er gelegenheid geweest zijn om te sporten, en 's avonds, vlak voor zonsondergang. Maar dan zaten veel Europeanen nog op kantoor. Het moest allemaal in het weekend. En dan was er nog het probleem van buitenlands verlof of de voortdurende overplaatsingen: was iemand amper bij een club ingespeeld, dan kwam het bericht dat men naar een andere standplaats moest.

Op veel plaatsen buiten de grote steden kwam daarom tennis snel op, want daarvoor was maar twee man nodig.

Of er werd gezwommen, wat heel goed ook recreatief kon; er was altijd wel ergens water in de buurt. In de jaren '20 en '30 werden in de grote plaatsen Batavia, Soerabaja en Bandoeng moderne zwembaden gebouwd. Daar ontstonden de wedstrijdverenigingen. Dat gold ook voor de roei- en zeilsport. Water genoeg, maar het ontbrak vaak aan goed, veilig en betrouwbaar water.

Andere sporten opereerden meer in de marge, maar kenden wel een grote hoeveelheid fans, zoals motorraces, autorallies, wielervedstrijden, korfbal en atletiek.

De elftallen 3 en 4 van A.M.S. uit Semarang, ongeveer 1938.

(Foto privécollectie Van Horn)

VAK GYMNASTIEK

DOCENT DRS NICO VAN HORN

LES De 'bola' is rond;
Sport in Indië

VOETBAL TOEN

De populairste sport was voetbal. In Batavia, Soerabaja, Bandoeng, Malang en andere plaatsen ontstonden verenigingen, opgericht door leerlingen van middelbare scholen, door het leger, en soms door 'gewone' mensen. Veel van die clubs waren officieus voor een bepaald soort publiek. Er waren clubs waar alleen volbloed-Europeanen speelden, er waren clubs voor Indische jongens, clubs voor Chinezen, voor Armeniërs. En ver weg van deze clubs ontstonden ook clubs voor Indonesiërs, met hun eigen organisatie. De meest geruchtmakende wedstrijden waren de Stedenwedstrijden, die vanaf 1914 werden gehouden. Van elke stad kwam een zo sterk mogelijk elftal op het veld. Zeker voor een normale competitie waren de grote afstanden en het moeizame reizen een probleem. Daarom speelden de clubs meestal binnen hun eigen stad. Alleen bij de Stedenwedstrijden ontmoetten de clubs tegenstanders uit een andere stad. En heel af en toe kwamen buitenlandse teams op tournee, zoals uit Singapore, China of Oostenrijk. Het hoogtepunt voor het Indische voetbal was de deelname aan de Wereldkampioenschappen in Frankrijk, in 1938, waar ze door de latere winnaars, Hongarije, in de eerste wedstrijd werden afgedroogd. Het team oogste wel bewondering.

Enkele clubs bestaan nu nog steeds: UMS en Tunas Jaya, bijvoorbeeld, beiden uit Batavia en van Chinese origine. Zij zijn nog steeds actief in de competitie, en UMS beschikt zelfs nog over het eigen veld, in Glodok, met een rijk gevulde prijzenkast. Ook Hercules is er nog, in Bandoeng is Sidolig (Sporten in de openlucht is gezond) nog steeds actief, en ook U.N.I. is actief en doet mee aan de amateurcompetitie. De meeste andere clubs, zoals Thor uit Soerabaja (het Thor van Bep Bakhuys) zijn ter ziele gegaan. Helaas was bij de uittocht naar Nederland in de jaren '50 ook het archief en de mooie bekercollectie verdwenen. Het is heel jammer dat van al die clubs bijzonder weinig materiaal is overgebleven. Een uitzondering is BVC uit Batavia, die nog steeds bij elkaar komt, nu als reünistenvereniging. Ze hebben een mooi archief en zo'n tien jaar geleden is er een fraai gedenkboek uitgegeven. Tot voor kort was ook de COOVI, de Club van Oud Voetballers en Officials uit Indonesië, in Den Haag actief, met allerlei evenementen. Roki, een vergelijkbare club van Reünisten en Oud Korfballers uit Indonesië, organiseert ook nog steeds wedstrijden. Voor de rest moeten we het doen met foto's, spaarzame filmbeelden, krantenberichten en een paar gedenkboeken. En met herinneringen!

VOETBAL NU

Een zaak die onlangs de gemoederen bezighield was de sloop van het oude VIOS-stadion in Menteng. De profclub, Persija, was toen inmiddels al lang verhuisd naar Lebakbulus. Persija kent de meest fanatieke aanhang van heel Indonesië. Hun kleur: oranje! Voordat ze verhuisden naar Zuid-Jakarta, speelden en trinden ze op het VIOS-veld. Daar stond ook de prijzenkast, die gelukkig net voor de sloop is gered. Op de plek van het oude VIOS-veld is nu een modern park aangelegd, met veel steen, een paar bomen en een paar kleine veldjes voor straatvoetbal. Gelukkig zijn in Jakarta de velden op het Waterlooplein (Lapangan Benteng), Glodok (UMS), Tamansari (Tunasjaya) en Roxy (VIJ) nog steeds aanwezig en in gebruik. Het zijn de laatste aanwijsbare restanten van het Indische voetbal. Anders is de situatie in Bandoeng: het veld van Sidolig ligt er schitterend bij en wordt met het veld van Persib beschouwd als een topstadion. Het Indische voetbal heeft zich in Indonesië omgevormd tot een moderne organisatie, waarin veel, heel veel geld omgaat. Dat komt helaas niet altijd aan de ontwikkeling en verbetering van de sport in Indonesië ten goede.

BIOGRAFIE

drs Nico van Horn

Nico van Horn (1951) studeerde sociaal-economische geschiedenis in Leiden. Na een loopbaan als wetenschappelijk onderzoeker richtte hij zich op archiefwerk (Nationaal Archief, Haags Gemeentearchief), en nu werkt hij als archivaris bij het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde in Leiden. Van Horn is verder secretaris van Stichting De Sportwereld, een groep enthousiaste mensen die de bestudering van sportgeschiedenis en de zorg voor sportarchieven bevordert; voor het stichtingsmagazine levert hij regelmatig bijdragen, en ook schreef Van Horn boeken over de geschiedenis van roeiverenigingen. Daarnaast houdt Van Horn lezingen over de geschiedenis van de roeisport en sport in Nederlands-Indië.

LEESLIJST

- > Bossenbroek, M.P., 'Sport', in: *Weerzien met Indië; Het beeld van Tempo Doeloe* (Zwolle 1996) 32-37.
- > Colombijn, F., 'Voetbal in Nederlands-Indië; Rumor op de Padangse velden', in: *Spiegel historial; Maandblad voor geschiedenis en archeologie*, vol. 31, 1 (1996) 36-40.
- > Horn, Nico van, 'VIOS-stadion gesloopt', in: *de Sportwereld*, afl. 42, herfst 2006 (Amsterdam 2006) 21-22.
- > Stolk, Loes en Kees, *B.V.C.; 95 jaar oud; 1903-1998* (Bloemendaal 1998).
- > Syatauw, Joop, 'De dekolonisatie van het Nederlands-Indische voetbal', in: *de Sportwereld*, afl. 42, herfst 2006 (Amsterdam 2006) 15-20.
- > 'Voetbalclubs in Tempo Doeloe', in: *Moesson; Het Indisch maandblad* (Amersfoort 2004), vol. 48, afl. 7, p. 32-33, afl. 8, p. 32, afl. 9, p. 34, afl. 10, p. 24 en afl. 11, p. 24, ill. Met aandacht voor Hercules Batavia, U.N.I. Bandoeng, VIOS Batavia, B.V.C. Batavia en THOR Soerabaja.

HET TONG TONG FESTIVAL PRESENTEERT:

De Indische School

De Pupillenschool in Gombong (Midden-Java), voor de opleiding van "kinderen van het mannelijke geslacht voor de militaire stand". De foto is afgebeeld in *Baren en oudgasten*, een deel uit de fotoboekenserie *Tempo doeloe – een verzonken wereld* (uitgeverij Querido), samengesteld door Rob Nieuwenhuys.

Het gebrek aan kennis in de Nederlandse samenleving over de Indische cultuur en geschiedenis is een doorn in het oog van veel (Indische) Nederlanders. Ervaringsverhalen uit de Indische gemeenschap worden door gebrek aan voorkennis niet altijd in de juiste context geplaatst waardoor de beeldvorming blijft steken in clichés.

Stichting Tong Tong wil dit veranderen. Ze organiseerde daarom in 2008 en 2009 De Indische School, een educatief programma tijdens het Tong Tong Festival, voor iedereen die meer wil weten over het Indische heden en verleden. Deskundige docenten verzorgden een lesprogramma in het Bibit-Theater op het gebied van (kunst)geschiedenis, taal en letteren, muziek en economie; zoveel mogelijk kanten van de Indische maatschappij & geschiedenis werden belicht. Er was geen speciale voorkennis van de leerlingen vereist; iedereen vanaf vijftien jaar kon de lessen goed volgen.

U hebt nu een uitgebreide samenvatting van een van de lessen uit 2009 in handen. Op de website vindt u korte samenvattingen van alle lessen van 2008 en 2009; meer uitgebreide lessen kunt u daar downloaden, evenals leeslijsten, als leidraad voor verdere studie.

Stichting Tong Tong werd terzijde gestaan door een adviseur: dr. ir. Margaret Leidelmeijer was eerder betrokken bij projecten van o.a. het NIOD, het Verzetsmuseum Amsterdam, en het Nationaal Archief.

In 2008 kon De Indische School worden opgezet dankzij een subsidie van Stichting Het Gebaar, in 2009 dankzij gelden van Fonds 1818, M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg, SNS Realfonds, Stichting Tong Tong en Pasar Malam Besar BV.

Fonds 1818

SNS REAAL Fonds

Stichting Tong Tong
Bezuidenhoutseweg 331
2594 AR Den Haag
www.tongtong.nl

